

МОВОЗНАВСТВО

УДК 512.161-027.511

Ерсьозоглу Р.,
кандидат педагогічних наук,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
rukiersoz@gmail.com

ТУРЕЦЬКА МОВА У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ ПРОСТОРИ

Анотація

У статті йдеться про роль турецької мови в інтенсифікації українсько-турецького співробітництва, що вимагає приділити увагу підготовці фахівців із турецької мови. Стаття базується на даних щодо тюркських мов, де головне місце відведено турецькій мові. Описано представництво тюркських мов у сучасному глобальному соціумі; представлено взаємозбагачення культур (Туреччина – Німеччина), взаємопроникнення деяких мовних засобів, культурних елементів у ході такої міжкультурної комунікації.

Ключові слова: турецька мова, тюркські мови, Туреччина, Україна, Німеччина, міжкультурна комунікація

Summary

This article deals a role of Turkish language in the intensification Ukrainian-Turkish cooperation. The article is based on data of Turkic languages, where the Turkish language is given the main place. The representation of the Turkic languages in the modern global society is described; mutual enrichment of the cultures (Turkey–Germany) is presented; interpenetration of some linguistic means, cultural elements in the course of such intercultural communication is given.

The author stresses that the Turkic languages are commonly considered interesting because of their vast geographical distribution, their contacts with many different types of languages, their relative stability over time, and their regularity in morphology and syntax. Due to their development at the end of the twenty-first century, many Turkic languages have recently acquired increased political importance.

Key words: Turkish language, Turkic languages, Turkey, Ukraine, Germany, intercultural communication, European identity.

Туреччина була однією з перших країн, яка визнала незалежність України 4 травня 1992 р., і, як результат, було укладено українсько-турецький договір про дружбу і співробітництво [2] й угоду про торговельно-економічну співпрацю між державами. Також керівниками держав було підписано низку документів про співпрацю в різних сферах діяльності: науковій, культурній, освітянській, молодіжній, енергетичній, екологічній та ін. [3].

Відтак, кожен такий нормативно-правовий документи передбачає налагодженні та пошук шляхів розвитку спільних програм, їх практичного застосування, проведення активної співпраці в межах таких програм. Наприклад, Угода між Урядом України та Урядом Турецької Республіки про співробітництво в сфері дослідження та використання космічного простору [15], передбачає взаємодіяльність у таких сферах: розробка та

виготовлення ракетно-космічних комплексів; супутникове обладнання спостереження та вимірювання; наземні спостереження; космічні дослідження з використанням наземною інфраструктури; програми обміну студентами та науковими співробітниками та освітня діяльність. Також передбачається подальший розвиток співробітництва між країнами у таких формах: спільні дослідження, науково-технічні та технологічні програми; обмін спеціалістами та експертами за взаємною згодою з метою участі у здійсненні цих програм; організація спільних семінарів, конференцій, виставок, навчань; обмін науково-технічною інформацією та документацією; створення спільних наукових та технічних центрів, лабораторій та фондів підтримки спільної діяльності; створення спільних підприємств для реалізації спільних проектів.

З огляду на викладене, посилюється актуальність “формування ефективної адаптивності людини до соціального середовища, на розуміння єдності між людьми” [11, 355; 8; 9; 10; 17], де головним чинником подолання бар’єрів у міжлюдській комунікації є володіння турецькою мовою українською стороною, і навпаки. Відтак, *мета статті – окреслити місце турецької мови у сучасному глобалізованому вимірі.*

Туреччина за населенням майже вдвічі більша за Україну. За даними щорічного звіту інституту статистики Туреччини [6], на 1 січня 2017 р., населення країни склало 79814871 осіб, причому гендерна пропорція населення Туреччини знаходиться на рівні 50,2 відсотків чоловіків і 49,8 %тків жінок; середній вік жителів Туреччини в 2016 р. склав 31,4 року.

Якщо у 90-ті роки минулого століття турецьку мову розглядали як рідковживану й екзотичну, то за індексом соціального прогресу 2016 р. (Social Progress Index 2016) Туреччина з індексом 58,62 посіла 58 місце серед 133 країн світу, що відповідає рівню високого соціального прогресу (High Social Progress) [18], а це свідчить про серйозний економічний потенціал країни, з якою треба налагоджувати відносини і співпрацювати (на думку іноземних бізнесменів), що вимагає знання турецької мови у партнерів.

Натомість, Девід Пегг звертаючи увагу на те, що у світі говорять більш ніж 6000 мовами, з яких приблизно 30% слугують засобом спілкування не більше як для тисячі осіб. Він виокремив 25 найбільш значущих мов у світі, враховуючи не тільки кількість людей, які розмовляють цією мовою, а й для кого вона є другою, а також вплив даної мови на світові економічні відносини (торгівля, комерція та ін.). Рейтинг за Д. Пеггом [7] виглядає так: *1 місце* у англійської мови (для 500 млн осіб вона є рідною, а для 2-х млрд існує як засіб спілкування); *2 місце* – французька мова (у 25 країнах визнана офіційною мовою, багато міжнародних організацій використовують також французьку мову); *3 місце* – іспанська (носіїв мови приблизно 400 млн, офіційна мова у

30 країнах); **4 місце** – арабська (у 20 країнах – основна мова); **5 місце** – мандаринський діалект китайської мови (приблизно 1 млрд носіїв); **6 місце** – російська (широко поширена мова, рідна приблизно для 200 млн осіб); **7 місце** – португальська (рідня для 200 млн, вважається “мовою світу” через те, що Бразилія стає глобальною державою); **8 місце** – німецька мова (говорять приблизно 120 млн людей); **9 місце** – японська (120 млн); **10 місце** – хіндустані (хінді/урду), носіїв цих двох мов в Індостані понад 200 млн; **11 місце** – малайський (Малайзія, Індонезія, де розмовляють мовою понад 100 млн); **12 місце** – фарсі (перська) 200 млн; **13 місце** – суахілі (мова торгівлі на східному узбережжі Африки, понад 100 млн); **14 місце** – тамільський (Сінгапур, Шрі-Ланка, деякі південні штати Індії, понад 100 млн); **15 місце** – *італійська* (приблизно 90 млн); **16 місце** – голландська/африкаанс (біля 50 млн, африкаанс – мова ПАР, народилася від діалектів голландської); **17 місце** – бенгальська (понад 200 млн); **18 місце** – **турецька (83 млн). Мова однієї з найпотужніших економік світу.** І далі, за спадаючою: в'єтнамська мова (90 млн), польська (46 млн), панджабі (90 млн, Пакистан, індійський штат Пенджаб), тайський (біля 60 млн), кантонський діалект китайського (60 млн, Гонконг, південь Китаю), корейська (80 млн).

Слід підкреслити, що тюркські мови мають дуже давню історію свого існування – приблизно 5500–8500 років. За типологією вони відносяться до аглютинативних мов (нові слова утворюються шляхом додавання приставок і суфіксів). У мовознавстві налічують біля 30 тюркських мов, які поширені у Східній Європі, Кавказі, Балканах, країнах бувшого СРСР, Центральній Азії, Сибіру, Східному Туркестані (зараз Синцзян-Уйгурський автономний округ КНР).

Відтак, привертає також увагу той факт, що турецьку мову пропонують визнати загальнотюркською мовою для тюркського світу, про що йшлося на міжнародній конференції “Культурна інтеграція тюркського світу: загальнотюркський алфавіт і мова” (листопад, 2011) [1]. Введення загальнотюркської мови не передбачає втрату будь-яким тюркомовним народом багатства своєї мови, а має за мету використання її як єдиного засобу спілкування серед тюркомовних народів. Ця проблема обговорюється вже тривалий час на курултаях тюркських народів, тому що фактично турецька мова вже виконує означену функцію.

Курултай (монг. *Хуралдай*, *Khuraldai*, тур. *Kurultay*, з тюрк. – велелюдне свято) – у тюркських народів орган народного представництва, загальнонаціональний з'їзд, під час якого вирішують найважливіші проблеми нації. Початково означав збори князів, пізніше збори народу. Курултай кримськотатарського народу таємним голосуванням призначає меджліс. Аналогами курултая є староруське віче, козацьке коло або козацька рада, церковний собор та інші форми колективного вирішення питань з рівним правом голосу кожного учасника [5].

Слід також узяти до уваги той факт, що ці народи – мусульмани (у більшості суніти) й їх об'єднує одна релігія – іслам, закони якого шанують у тюркському світі і порушувати їх неможна, що є могутнім фактором у зміцненні єдності тюркського світу.

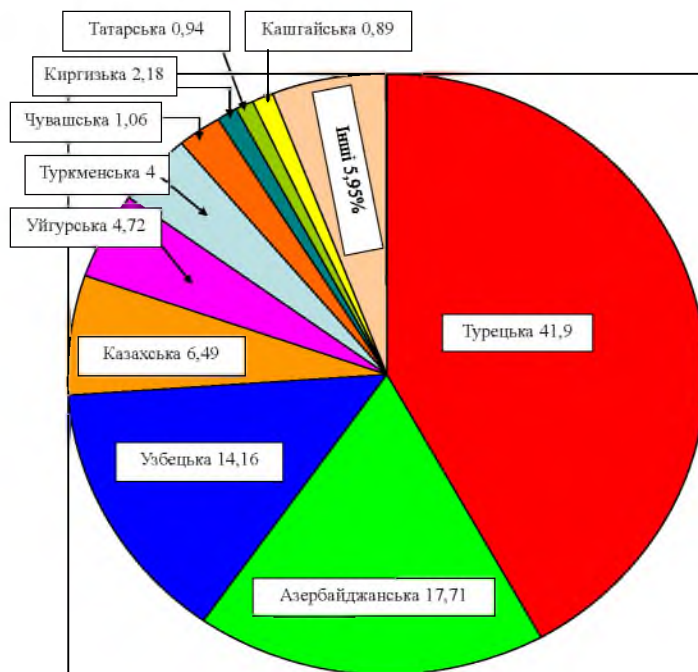

Рис. 1. Мови у складі тюркських мов (у % від 100) [1].

На рис. 1. представлено відсоткове співвідношення тюркських мов: турецька мова (41,9%), азербайджанська (17,71%), узбекська (14,16%), казахська (6,49%), уйгурська (4,72%, Східний Туркестан, зараз Синцзян-Уйгурський автономний округ КНР), киргизька (2,18%), чувашська (1,06%), казанських татар (0,94%), кумикська, мова кримських татар, карачаєво-балкарська мова, кашкайська (0,89%, тюркський народ живе у провінції Фарсі в Ірані).

Отже, знання турецької мови відкриває широкі можливості до регіону, який має важливе геополітичне і стратегічне значення. Володіння турецькою мовою виступає базисом для опанування інших тюркських мов: азербайджанською, казахською, киргизькою, татарською, уйгурською, узбекською, кашкарською та ін. мовами.

Розглядаючи аспект геополітичної присутності турецької мови у світі, ми не можемо залишити осторонь тему “Турки в Німеччині”.

Турки – основна мусульманська етнічна група в Німеччині. Великомасштабна імміграція турецьких робітників на поч. 1960-х рр. була викликана, з одного боку, високим зростанням населення і масовим безробіттям [14].

На початку 2017 р предметом обговорення на німецькому радіо. стали турки в Німеччині [19]. На початок 2016 р. в країні проживало приблизно 4,7 млн мусульман, дивлячись на те, що загальна кількість

населення в Німеччині складає 82,2 млн осіб, тобто частка мусульман приблизно 5,7%, причому кожен четвертий недавно емігрував до Німеччини. Перепис населення свідчить, що на кінець 2015 р. відсоток нових мусульман, прибувших до країни, – 27%. Причому, 2,3 млн мусульман, які живуть у Німеччині мають турецькі коріння, серед мусульман – їх 50%, з країн Близького Сходу – 800 тис. мусульман, з країн Південно-Східної Європи – 500 тис. мусульман. Тут треба звернути увагу на те, що ці підрахунки приблизні, тому що мусульмани можуть перейти в іншу релігію, наприклад, – християнство, або стати атеїстом.

Зазначимо, що турки в Німеччині зберігають свої традиції, культуру, турецьку мову, діти навчаються в турецьких школах, а релігійне виховання відбувається в мечетях і сім'ї, тобто “вливання” до німецького суспільства не відбувається, а постає вже питання полікультурного виховання.

Отже, зважаючи на дискусійність та різноплановість поглядів на місце турецької мови у світовій ієрархії мов, переконливими аргументами, які свідчать про її значущість у сучасному глобалізованому просторі, на нашу думку, є 1) стрімке економічне зростання Туреччини; 2) привабливе геополітичне розташування країни для іноземних інвестицій, що вимагає для роботи з іноземними партнерами знання мови; 3) давня історична спадщина країни; 4) знання турецької мови і культури надають можливість доторкнутися до витоків людської цивілізації, що дозволяє збагачуватися знаннями і досвідом набутого турецьким народом, розуміти особливості і традиції нації.

Тому перспективними для подальших досліджень ми вбачаємо шляхи організації навчання турецької мови закордоном, і, зокрема, в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алиев М. Турецкий язык предлагают признать общетюркским [Электронный ресурс] / М. Алиев // Кумыкский мир. Культура. История. Современность. – Режим доступа : <http://kumukia.ru/article-90.html>
2. Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Турецькою Республікою [Електронний ресурс] // Постанова ВР № 2612-12 від 17.09.92. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/792_005
3. Договори між Україною та Турецькою Республікою [Електронний ресурс] // Генеральне консульство України в Стамбулі. Нормативно-правові акти. – Режим доступу : <http://istanbul.mfa.gov.ua/ua/documents/acts>
4. Дуднік О. Я. Туреччина / О. Я. Дуднік, І. Ф. Черніков // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук. думка, 2013. – Т. 10 : Т-Я. – С. 178–183.
5. Курултай [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Курултай>
6. Населення Туреччини зросло до 80 млн за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yulianacar.com/?p=1050&lang=ru>

7. Пегг Д. 25 языков нашей эры [Электронный ресурс] / Пегг Дэвид // Brics : Business magazine. – Режим доступа : <https://bricsmagazine.com/ru/articles/25-yazykov-nashey-ery>

8. Петько Л. В. Актуальність формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету / Л. В. Петько // Гуманітарний вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” : зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький, 2014. – Вип. 33. – С. 128–141.

9. Петько Л. В. Вивчення гендерних ролей та взаємовідносин у сім’ї зі студентами ВНЗ на практичних заняттях з іноземної мови / Л. В. Петько // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка : зб. наук. Праць / [за ред. А. Й. Капської]. – Вип. 14 (ч. II). – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 112–123.

10. Петько Л. В. Особистість. Соціум. Навчальне середовище / Л. В. Петько // Гуманітарний вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”: зб. наук. пр. – Вип. 35. – Переяслав-Хмельницький, 2014. – С. 102–110.

11. Петько Л. В. Філософсько-лінгвістичні ідеї розуміння міжлюдської комунікації у соціальному середовищі / Л. В. Петько // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Філологічна” : зб. наук. пр. – Острог : Вид-во Національного ун-ту “Острозька академія”, 2015. – Вип. 53. – С. 309–312.

12. Слюсаренко Н. В. Національна культура як засіб формування полікультурної особистості / Н. В. Слюсаренко // Современные достижения в науке и образовании : сб. тр. VIII Междунар. науч. конф., 28.04–05.05.2013, Париж (Франция). – Хмельницький : ХНУ, 2013. – С. 98–100.

13. Слюсаренко Н. В. Теоретичні основи полікультурного виховання школярів / Н. В. Слюсаренко // Таврійський вісник освіти. – 2011. – № 2. – С. 30–35.

14. Турки в Германии [Електронний ресурс]. – Режим доступа : https://ru.wikipedia.org/wiki/Турки_в_Германии

15. Угода між Урядом України та Урядом Турецької Республіки про співробітництво в сфері дослідження та використання космічного простору [Електронний ресурс] / затверджено Постановою КМ № 968 (968-2002-п) від 11.07.2002. – Режим доступа : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/792_025

16. Anzahl der türkischen Staatsbürger in Deutschland von 2001 bis 2015 [Web site]. – Access mode : <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/152911/umfrage/tuerken-in-deutschland-seit-2001/>

17. Kovalynska I. V. A Survey of multicultural education in Ukraine : state approach / I. V. Kovalynska, V. I. Ternopil'ska // Science and practice : Collection of scientific articles. – Thorpe Bowker. Melbourne, Australia, 2016. – P. 256–259.

18. Porter M. Social Progress Index 2016 [Web site] / M. Porter, S. Stern, M. Green. – Social Progress Imperative (USA), 2016. – 147 p. – Access mode : <http://13i8vn49fibi3go3i12f59gh.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2016/06/SPI-2016-Main-Report.pdf>

19. Zahl der Muslime in Deutschland. [Web site] / Deutschlandfunk. 06.01.2017. – Access mode : http://www.deutschlandfunk.de/zahl-der-muslime-in-deutschland-wie-viel-millionen-sind-es.886.de.html?dram:article_id=375505

Стаття надійшла до редакції 15 травня 2017 року